

DOKTORI (PHD) ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

KAPOSVÁRI EGYETEM
GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR

Ökonómiai és Szervezési Intézet
Piacgazdasági és Marketing Tanszék

Doktori iskola vezetője:
Dr. SZÉLES GYULA, MTA doktora

Témavezető:
Dr. habil. SZAKÁLY ZOLTÁN
a mezőgazdasági tudomány kandidátusa

MAGYARORSZÁG EURÓPAI UNIÓVAL FOLYTATOTT
AGRÁRKERESKEDELMÉNEK ALAKULÁSA ÉS
FEJLESZTÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI

Készítette:
KÖNIG GÁBOR

KAPOSVÁR
2006

1. A KUTATÁS ELŐZMÉNYEI, CÉLKITŰZÉS

A stratégia az idő és a tér kihasználásának a művészete.

Az utóbbi miatt kevésbé aggódom.

*Egy elvesztett területet vissza lehet hódítani,
de az elvesztett időt visszaszerezni nem lehet, soha.*

- Bonaparte Napóleon -

A téma vizsgálatát különösen aktuálissá teszi Magyarország 2004-es EU tagsága. Az EU-t jelenleg alkotó tagországok már több száz évvel az integráció létrejötte előtt meghatározták hazánk agrár-külkapcsolatainak fejlődését, s ez a piac ma is sok lehetőséget rejt magában. Az **Unió fennállásának közel 50 éve bizonyította az integráció életképességét**, ezt a közgazdasági mutatók is igazolják. A mintegy 20 éve kezdődő fokozott figyelem, mely a magyar-EU kapcsolatokra irányult, mára meghozta gyümölcsét, s Magyarország immár a világ egyik legerősebb gazdasági szereplőjének, az EU-nak a része. A 2004. május 1-i **EU-hoz való csatlakozásunkkal kapcsolataink új dimenziókat kapnak**, és sokkal határozottabb alakot öltenek. A csatlakozásra való felkészülésünk idején már túljutottunk, ezután a cél az, hogy **az EU nyújtotta lehetőségeket minél jobban kihasználjuk, és a csatlakozással jelentkező veszélyeket mérsékeljük**. Fontos, hogy részletes vizsgálat alá vessük agrárgazdaságunk állapotát, s ennek kiemelt területét: agrárkereskedelmünket.

A **magyar agrárium nemzetgazdasági jelentősége erősen csökkent** az 1989-es rendszerváltozástól a 2004-es EU-csatlakozásig eltelt 15 évben. Az agrárium részesedése a GDP-ből 13-ról 4%-ra, a foglalkoztatott munkaerőből 17-ről 6%-ra és az összes kivitelből 26-ról 7%-ra esett vissza. **Az EU-15 nagy szerepet játszik agrárkereskedelmi egyenlegünk alakításában**: exportunkból, importunkból és egyenlegünkben mintegy 50%-kal részesedik. **Az új tagokkal ez tovább nőtt, így 60% fölé emelkedett** ez EU részesedése. Valószínűleg **ez a szerepvállalás a későbbiekben még tovább erősödik, tehát érdemes megvizsgálni az EU és Magyarország külkereskedelmének alakulását**. Bár az agrárium aránya az EU-ba és a világba irányuló összes külkereskedelmünkben egyaránt csökkent (az évtized elején még 23%-os volt az EU-ba irányuló agrárexport részesedése az összes exportunkból, ez mára 5%-ra zuhant), azonban az agrár-külkereskedelem egyenlege mindig pozitív, így csökkenő mértékben ugyan, de stabilan hozzájárul EU-s és nemzetgazdasági egyenlegünk javításához. Tehát **agrárkereskedelmünk nemzetgazdasági jelentősége**, egyenleget javító szerepe **megkérdőjelezhetetlen**. Az elmúlt években romlott Magyarország agrár-külkereskedelmi egyenlege, az export

és az import aránya. Az összes és az EU-ba irányuló kivitelünk igen szerény javulása és az import töretlen emelkedése miatt egyenlegünk romló trendet mutat (bár 2000-től egyenlegünk szerényen javul). Az agrártermékek értékesítésében az agrár-külkereskedelem jelentős szerepet játszik, így biztosítva magasabb termelési színvonalat belföldön, jobb eszközkivhasználást, nagyobb hatékonyságot és magasabb foglalkoztatást az agráriumban.

Az agrárkereskedelmi stratégia kialakítása, s az ezt követő piacépítő tevékenység eredményessége érdekében, érdemes megvizsgálni a **jelenlegi agrárkereskedelmi helyzetig vezető út egyes állomásait**, a pozitív és negatív **tapasztalatokat**, melyek a rendszerváltástól eltelt közel 15 év időszakát jellemezték, s melyek követendő vagy elkerülendő példaként szolgálnak majd az e területen tevékenykedő szakemberek számára.

Általános célként szeretném felhívni a figyelmet az agrárkereskedelem eredményeire, ezen eredmények megtartásának a fontosságára, s az ennek érdekében szükséges döntések meghozatalának az időszerűségére. Dolgozatommal célom bővíteni az agrárkereskedelmi kutatások tudományos alapjait. Így bízom benne, hogy agrárkereskedelmi stratégiánk fejlesztésének megalapozásához és a hozzá kapcsolódó marketing-, kereskedelmi-, piacszervezési döntések meghozatalához is szerényen hozzájárulhatok dolgozatommal. Dolgozatom, szándékom szerint segít az agrár(kül-)kereskedelemért felelős intézmények (pl. a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium és a Külügyminisztérium) döntésében, hogy mely pontokon érdemes versenypozíciót erősíteni, azért, hogy agrárkereskedelmünk minél eredményesebb legyen. Eredményeimet remélem, az agrárium más szereplői (termelők, feldolgozók és kereskedők) is jól hasznosíthatják döntéseiknél.

1. **Célom az EU-csatlakozással megváltozó agrárkereskedelem várható alakulásának felmérése, a fő súlypontok meghatározása, amire cselekvési tervet lehet építeni az agrárkereskedelemben rejlő lehetőségek maximális kihasználása érdekében.**¹
2. Igen fontos azon **fő ágazatok és fő régiók meghatározása**, amelyeknél versenyképes kereskedelmet lehet megvalósítani. Emellett, **adott termékeket** is vizsgáltam (hiszen több, a kereskedelem alakulását befolyásoló tényező kutatása is csak termékszinten lehetséges: például az exporttámogatások és a vámok) annak érdekében, hogy az adott ágazat pozíciója jól jellemezhető legyen. **Adott országokat** is vizsgáltam, amikor a CEFTA országok EU-15-tel folytatott

¹ Ennek eszköze a **kereskedelem elemzése fő piacok és termékek szerint**; majd e tendenciák **összevetése a kiválasztott fő kereskedelem-alakító tényezőkkel**, s ezután a **prognóziskészítés**.

kereskedelmét elemeztem, hiszen az itt vizsgált pozíciók, érdekviszonyok Magyarország számára különösen fontosak.

3. Lényegesnek tartom az agrárkereskedelmi környezetet befolyásoló, **meghatározó tényezők** feltárását, azonosítását és a döntések, illetve a szabályozások vizsgálatát. Szeretnék rámutatni arra, hogy melyek azok a **fő gátló tényezők**, amelyek a kivitelünkben rejlő lehetőségek maximális kihasználását korlátozzák, s hol vannak az **erősségek**, amelyek kivitelünk aktívumát eredményezik. Szeretném felszínre hozni azokat a **hiányosságokat**, melyek a nemzetközi és a korábbi hazai színvonaltól való **elmaradást okozzák**. A fentiek figyelembevételével a várható veszélyeket és a lehetőségeket is körvonalazom. Mindezt SWOT táblázatban összegezve. Az agrárkereskedelem fejlődéséhez **szükséges változtatásokra** is szeretnék **javaslatot** tenni.
4. Szándékomban állt a témát érintő kutatások eszköztárát bővítő **új mutató, új módszer bevezetése**, mellyel még árnyaltabban lehet a kereskedelmet jellemezni, így talán jobban megválaszolható a kérdés: hogyan működik valójában a kereskedelem, és ez hogy járul hozzá az egészséges piaci környezet megteremtéséhez.

Dolgozatomban általános következtetéseket vonok le azzal kapcsolatban, hogy a rendszerváltást követő években **milyen irányzatok érvényesültek** az agrárkereskedelemben. Feleletet kívánok adni arra a kérdésre, hogy **vannak-e tartós és törvényszerű tendenciák**, (melyek lehetőséget adnak arra, hogy előre lássuk a jövőbeni eseményeket, így befolyásolhassuk is azokat a jelenben) avagy erősebben hatottak a forgalom alakulására az eseti, nem ismétlődő események és hatások, melyek meghiusíthatják a kereskedelem javítása érdekében hozott erőfeszítések eredményeit. Úgy gondolom, hogy az agrárgazdasági döntések és az ehhez kapcsolódó agrárkutatások még ma is főképp a termelés problémáinak orvoslásával kívánnak javítani az agrárium helyzetén. A túlzott termeléspontúság, a **piaci szemlélet hiánya**, a marketing szempontok figyelembevételének indokolatlan mellőzése is **hozzájárul ahhoz, hogy az adottságainkból fakadó előnyök messze nem tükröződnek** megnyilvánuló versenyképességünk, a **kereskedelmünk teljesítményében**. **Szándékom enyhíteni az adottságok és a megnyilvánuló versenyképesség teljesítménye között feszülő ellentétet, s dolgozatomban részben feltárni e konfliktus okait is**. Célszerű a **makro-összefüggéseket és a mikro-tényezőket integrált szemléletben vizsgálni**, annak érdekében, hogy ne legyen se túl elvont, se túlságosan részletekbe menő a dolgozat és a kapott eredmények. A **makro- és mikrogazdasági tényezők szintézisének a megteremtését** az árnyaltabb vizsgálat, a jobb eredmény elérésének a szándéka vezérli. A dolgozat így e két pillérre épül, mely „kettőség” megjelenik a dolgozat logikai felépítésében is.

2. ANYAG ÉS MÓDSZER

A probléma-megoldás **módszerének** kidolgozása során arra törekedtem, hogy az minél könnyebben, minél gyorsabban, minél jobb eredményhez vezessen.

Dolgozati témám **alapvetően makrogazdasági** jellegéből, s a kitűzött célokból adódóan a hozzáférhető legfrissebb irodalmat dolgoztam fel. **Szekunder adatgyűjtés** során a szakirodalom, a statisztikai adatforrások, az interneten fellelhető anyagok, és a tudományos konferenciák ismeretanyaga adta az információgyűjtés alapját. A téma jellegére való tekintettel, a szakirodalmi áttekintés jelentősen támaszkodik Juhász, Kartali, Kürti, Orbánné, Stauder, Szabó, Wagner munkáira. Anyaggyűjtést az Agrárgazdasági Kutató (és Informatikai) Intézetben, az Agrármarketing Centrumban, a Földművelési és Vidékfejlesztési Minisztériumban, a Külügyminisztériumban és a Gazdasági Minisztériumban folytattam. Az elemzés alapjául az AKI által készített élelmiszergazdasági külkereskedelmi adatbázis a Comext Eurostat és a CESTAT adatbázis szolgált. A folyamatok okainak és hátterének vizsgálatához felhasználtam az AKI egyéb tanulmányait, a Kaposvári Egyetem Ökonómiai Intézetének kutatási eredményeit, a KSH, az AKI, az EU, a FAO, az MNB és az USDA statisztikai és publikációs adatbázisait.

Fontosnak tartottam, hogy **mikrogazdasági jellemzőkkel is** foglalkozzam, ezért **primer adatgyűjtést is végeztem**, melynek két formáját különböztethetjük meg. A primer adatgyűjtés kvantitatív (mennyiségi) formája a zárt kérdéssel gyűjtött, nagymintás fogyasztói adatok vizsgálatára alkalmas és a „mit” kérdésre keresi a választ. A kvalitatív (minőségi) adatgyűjtés a nyitott kérdéssel gyűjtött általában kismintás fókuszcsoportos adatok kiértékelésre alkalmas és a „miért” kérdésre keresi a választ (*Szakály, 2000*). A **primer adatgyűjtés kvalitatív formáját** alkalmazva – a dolgozat egyedi szempontjainak megfelelően – **szakértői mélyinterjút** készítettem gyakorlati külkereskedelmi szakemberekkel, a téma **meghatározó szereplőivel**². Ugyanakkor hangsúlyozom, hogy a **dolgozat alapvetően szekunder kutatáson alapul**, a primer adatgyűjtés, a **mélyinterjúk eredményei csak kiegészítésként szolgálták a dolgozatot, így ezek eredményeit általánosságban építettem be a dolgozatba.**

² Így interjút készítettem az FVM, az AKI, a Danone Kft., a Friesland Rt., a Caravanes Kft és a Jásztej Kft szakembereivel és a tejágazaton kívül hasonló kérdéssor alapján más szakértők által készített interjúkat is.

Így például Franz Fischlerrel, Vajda Lászlóval és Erdős André párizsi nagykövettel is készítettem interjút.

A szekunder kutatás makro-szintű összefüggéseinek a primer kutatás mikro-szintű eredményeivel való integrálása, összehangolása olyan szintézishez vezet, mely lehetővé teszi, hogy a vizsgálat minél szélesebb körű legyen, így árnyaltabb, megbízhatóbb eredményeket kapjunk. A makro- és mikrogazdasági tényezők elemzése a dolgozat logikai felépítését, szerkezetét is determinálja, így az első nagy logikai egység az agrárkereskedelem elemzése, a második az egyéb tényezők elemzése, s az átkötő híd szerepét a kereskedelmi megállapodások töltik be.

Vizsgálataimat segítette, hogy a **tanulmányozott időszak (1991-2003)** legtöbb adata 2005. első felében már hozzáférhető volt, így megfelelő adatsorokkal tudtam jellemezni az időszakot. Nehezítette vizsgálataimat, hogy **a dolgozat lezárásának időpontjában (2005. augusztus)** termékbontásban, országonként még **nem voltak megbízható adatok a csatlakozást követő időszak külkereskedelméről.**

Igyekeztem, hogy **a fő kereskedelmi partnerországokra, az exportra és a keresletre fókuszáljon** a vizsgálat. (Tehát kevésbé koncentrálna a termékekre, az importra és a kínálatra.) Ezt a kutatási irányultságot a fő térségekkel folytatott forgalom nagyobb stabilitása (melyre biztosabban készíthető prognózis), az exportösztönzés eszköztárának hatékonyabb volta és a kereslet forgalomalakulásra gyakorolt intenzívebb hatása indokolja.

A kereskedelmet leginkább meghatározó **tényezők** közül a következőket elemeztem: a kereskedelmi forgalmat, a kereskedelmi megállapodásokat, a közvetítő kereskedelmet, a keresletet (fogyasztás) s a kínálatot (termelés, feldolgozás), s az exporttámogatásokat és a vámokat. A tényezők kiválasztásának szempontjait a disszertációban részletezem. A disszertációban részletezett szempontok szerint kiválasztott, majd **elemzett régiók** a következők: EU-15, csatlakozott volt 4 CEFTA ország, a csatlakozásra váró 3 „még-CEFTA” ország és a harmadik országok. A **vizsgált ágazatok** lehatárolásának szempontjai a disszertációban olvashatóak, ezek az ágazatok a következők: sertés, baromfi, tej, gabona, bor, zöldség gyümölcs, olajnövények. Mivel a **vizsgált időszak nagy részében a kereskedelmi forgalom jelentős része USD-ben bonyolódott, ezért én is elsősorban USD-ben elemeztem a forgalmat**

Agrárkereskedelmünk hosszú időtávra visszatekintő **vizsgálata most különösen időszerű.** 2004. után az INTRASTAT bevezetése, az euró kereskedelmi ügyletekben való előtérbe kerülése, az **intra-trade** megjelenése miatt **ezután, a kereskedelem hosszútávra visszatekintő vizsgálatát csak megközelítőleg megbízhatóan lehet elvégezni,** miután a korábbi évek adatait, sokszor bonyolult átszámításokkal harmonizáltuk a későbbi időszak forgalmi értékeihez.

3. EREDMÉNYEK

A téma vizsgálati módszerében az agrárnyitottság bevezetése és a függőségi mutató hoz új, újszerű eredményt.

Egy **ország nyitottságának** mértékét azzal mérik, hogy mekkora az exportnak vagy (és) az importnak a GDP-hez viszonyított aránya (ahol a GDP-t külkereskedelem nélkül számítják). Az **agrárnyitottság** az agrárium gazdasági jelentőségére s arra utal, hogy mennyire integrálódott a nemzetközi kereskedelembé. **Agráriumunk nyitottsága** (agrárexport + agrárimport / agrár GDP) elmarad az egész gazdaság nyitottságától. Az ország nyitottsága 2002-ben 111%, az agráriumé 86% volt. Ez azt jelenti, hogy a megtermelt **agrártermékeink viszonylag szerény mértékben kerülnek nemzetközi forgalomba**. Tehát – jelentős pozitív agráregyenlegünk ellenére – **még sokat kell tennünk nemzetközi agrárkapcsolataink fejlesztéséért, agráriumunk nyitottságának növeléséért, annak érdekében, hogy versenyképességünk nemzetközi szinten jobban érvényesülhessen**.

Az **agrárágazat stratégiai fejlesztése** elképzelhető úgy, hogy stratégiai ágazatokat, piacokat jelölünk meg s ezeket fejlesztjük, vagy a piaci szereplők tevékenységét általában segítjük (s a szelekció automatikus lesz), illetve ezek kombinációját alkalmazzuk. A stratégiai ágazat, piac kiválasztását s a kereskedelem jellemzését segítik a következők mutatók.

A kereskedelmi lehetőségek értékelésével Kartali foglalkozott a 2003-as A magyar agrárexport a fő piacok felvevőképességének tükrében című AKI kiadványban. Ez alapján a **piacok maximális felvevőképességét**, és a **termékek** (HS 2-es bontásban vizsgálva) **maximális exportpotenciálját** jelzi piaconként, az adott időszakban elért maximálisan exportált termékmennyiség, az **agrárexport maximuma**. **Ez alapján megállapítható, hogy 1991 és 1996 között Oroszország volt legfontosabb exportpiacunk**, majd ezt később megelőzte Németország. **Legfontosabb termékcsoportok** a hús és vágási termékek, a gabonafélék, illetve a zöldség- és gyümölcskészítmények a legfontosabb kiviteli cikkeink. Adott piacon elért exportmaximum és exportminimum hányadosa az **exportpiac stabilitását** mutatja (Kartali, 2003). Ez alapján legstabilabb piacunk Franciaország és Németország. A még inkább széleskörű vizsgálat mutatja, hogy **legnagyobb** (legtöbb terméket felvevő) **piacaink egyben legstabilabb piacaink is**. Mivel felé a piacok felé legnagyobb az elkötelezettségünk, így e piacokkal legrosszabb a relatív fontossági és a függőségi mutatónk (lásd lent). Azért nagy a kiszolgáltatottság, mert ezek a legbiztosabb piacaink. Ez mutatja, hogy e mutatókat különös körültekintéssel szabad csak értékelni, és

egy adott piac felé való túlzott elkötelezettségünket is körültekintően érdemes csak bírálni.

A Kartali (2003) szerint a **relatív fontossági mutató** megmutatja, hogy egy országnak mennyire fontos a másik országgal való kereskedelem, és viszont. Például míg Németország részesedése a magyar agrárexportból megközelíti a 17%-ot, addig Magyarország részesedése a német agrárimportból 1,2% körüli, így a mutató 14-en áll. Magyarország szempontjából kedvezőbb a helyzet Szlovákia esetében, ahol a mutató 0,35-öt mutat. Így a mutató versenyképességi helyzetünket is mutatja:

$$\frac{\text{partnerországba irányuló magyar exp.} / \text{magyar összes exp.} \times 100}{\text{partnerországba irányuló magyar imp.} / \text{partnerország össz. imp.} \times 100}$$

Így például Németországnál a mutató 14 (17/1,2), míg Szlovákiánál a mutató 0,35. Ha a kereskedelem nemzetgazdasági egyenleget javító szerepét nézzük, akkor az első eset a kedvezőbb, hiszen Magyarország úgy ér el kedvező helyzetet, hogy az a partnerországnak sem túl kedvezőtlen.

A relatív fontossági mutatót továbbfejlesztve megkaptam a **függőségi mutatót**. Ez megmutatja egy országnak egy másik országtól való függőségét, mivel feltárja azt, hogy a kereskedelmi partnerek közül ki van kiszolgáltatottabb helyzetben: az az eladó ország van ilyen helyzetben, amelyik összes eladásainak nagyobb hányadát adja a vevő országnak. Magyarország leginkább Németországnak van kiszolgáltatva, mert Németország Magyarország összes agrárkiviteléből 17%-kal részesedik, míg Magyarország Németország összes kiviteléből csak mintegy 1,1%-kal részesedik.

$$\frac{\text{partnerországba irányuló magyar exp.} / \text{magyar összes exp.} \times 100}{\text{partnerországból hazánkba irányuló exp.} / \text{partnerország össz. exp.} \times 100}$$

Így például Németországnál a mutató 15,5 (17/1,1). Így Magyarországnak kiszolgáltatottabb a helyzete, nagyobb a függősége, mivel eladásainak nagyobb részét veszi fel a partnerország mint fordítva.

Ez a mutató követő, kiszolgáltatott pozíciókra is utal, így a stratégia kialakítása során, a helyzetünk meghatározásakor, kereskedelmi viszonyaink feltérképezésekor is használható. A mutató a fő partnerországaink meghatározásakor – a kivitelünkéből való részesedés alkalmazása mellett – árnyaltabb képet ad helyzetünkről, s ahol a mutató nagyobb mint egy, ott valószínűleg jelentős – perspektivikus – vevő országgal van dolgunk, amellyel szemben bátrabban vállalhatjuk eladói elkötelezettségünket s az ezzel együtt járó kiszolgáltatottságot. Annál az országnál, ahol ez a mutató magas, ott a fizetőképességgel valószínű nincs gond, így a közvetítő kereskedelem szerepét célszerű minimálisra leszorítani.

Agrárexportunk mintegy 90 százaléka európai piacokra kerül. **2004-ig az EU részesedése 51%**, Kelet-Európa részesedése 39% (ebből 50%-kal részesednek a CEFTA államok), a **CEFTA részesedése 20%**, míg az **egyéb piacok 30%** körüli volt. Kivitelünkben számolhatunk a már évek óta tartó **EU-centrikusság fokozódásával**. Csatlakozásunk külkereskedelmünk pszeudo-reorientációját okozta: az **EU 50%-os részesedése kivitelünkéből a csatlakozó országokkal 60%-ra nőtt, így a nem EU országok aránya 40%-ra csökkent**. A vámunió – lehetővé téve, hogy a kereskedelmi ügyletek egyszerűbben bonyolódjanak le – természetes módon hozzájárul a tagok kereskedelmében az EU szerepének növekedéséhez.

1. táblázat

A magyar agrárkivitel megoszlása fő piaconként, 1991 és 2003 között, %

év*	EU -12/-15/-24	EFTA 7/4	Kelet-Európa CEFTA, FÁK is/ K-Európa, új EU tagok nélkül	CEFTA -6/-7/-3 kimaradt /4 csatlakozott	FÁK	Egyéb
1991	44,4/52,9/62,2	11,5/2,8	33,0/23,0	10,7/12,9/4,2/8,8	16,5	11,3
1992	42,0/50,0/59,0	11,3/3,0	40,3/31,3	12,4/15,3/6,8/8,5	15,1	6,7
1993	44,4/53,5/62,5	12,5/3,4	33,7/34,7	11,5/14,3/5,8/8,5	19,5	8,3
1994	43,4/51,8/62,3	11,3/2,7	37,9/26,4	12,3/15,2/5,7/9,5	22,0	7,6
1995	43,3/55,3	2,2	41,4/29,4	14,8/18,2/7,5/10,7	25,0	13,1
1996	47,4/62,6	2,0	44,0/28,8	14,6/18,3/5,4/12,9	20,0	6,6
1997	40,6/56,5	2,0	49,1/33,1	17,6/21,5/7,2/14,2	23,1	8,3
1998	43,7/58,2	2,1	44,7/30,2	19,5/22,7/10,0/12,7	16,1	9,5
1999	49,6/66,8	2,0	40,1/22,9	20,5/23,6/8,5/15,1	8,9	8,3
2000	46,5/62,6	2,0	42,5/26,4	21,0/24,1/9,8/14,3	10,4	9,0
2001	48,0/61,6	2,6	40,3/26,7	21,3/23,7/11,7/12,0	8,3	9,1
2002	50,0/63,7	2,6	39,2/25,5	18,0/21,8/9,5/12,3	8,3	8,2
2003	51,0/63,9	2,9	39,3/26,4	19,6/22,9/11,3/11,5	8,6	6,8

Forrás: KSH és AKII adatbázis alapján saját számítás, 2005

*Megjegyzés: 1995-ben az EU bővült Ausztriával, Finnországgal és Svédországgal.

Az aláhúzott és kivastagított térségek adják ki az összes értéket, a 100%-ot.

Mivel a vizsgált időszakban összes agrárkivitelünk volumene, egyes évek ingadozásoktól eltekintve, közel állandó volt, az egyes térségekbe irányuló kivitelünk arányának a változása az oda irányuló kivitelünk volumenváltozását tükrözi.

Hazánk számára az **Európai Unió (Németország) és Kelet-Közép-Európa országai – különösen a CEFTA országok (Románia) – jelentik a fő felvevőpiacot. 2007-től az újabb csatlakozási hullám 70%-ra növeli az EU részesedését kivitelünkéből**, így a harmadik országok részesedése összes kivitelünkéből tovább csökken 30%-ra. Ez a további bővítés aztán újra erősíti majd a vámunió természetes hatását, és a pénzügyi uniós tagság hozadékát: az intra – EU-n belüli – kereskedelem jobban nő, mint az extra kereskedelem. A második bővítést követően, **2010-re, a harmadik országokba irányuló kivitelünk részesedése összes exportunkból 20%**

alá is csökkenhet. Így az agráriumra is jellemző lesz az EU 80%-os részesedése, mely napjainkban az összes kivitelünkre jellemző.

A jelenlegi helyzet kialakulásáért több tényező is felelős. A kialakult helyzethez hozzájárult, hogy termelési adottságaink lehetséges szintjétől is messze vagyunk. Az **exportot befolyásolta** a privatizáció és kárpótlás miatti termelés-csökkenés, az ezt meghaladó mértékű fogyasztás-csökkenés, ami a lakosság romló jövedelmi helyzete nyomán a következőkbe. Így a romló hatékonysággal és termelési háttérrel csökkent a termelés, s egyre inkább bizonytalanabbá váltak az exportárualapok, mégis **a termelésromlást meghaladó mértékű fogyasztás-visszaesés biztosította azt a termékmennyiséget, amely az exportot szinten tudta tartani.** A romló jövedelmezőség és tőkehelyzet, az EU három taggal való bővülése, a telített piacok, versenyképességünk romlása, a termékpályák szervezetlensége, az integráció hiánya hozzájárult ahhoz, hogy kivitelünk teljesítménye messze elmaradt attól a szinttől, mely a termelési adottságaink és az igazán jónak mondható természetes versenyképességünk alapján elvárható lett volna. Az **importot befolyásolta,** hogy a piacvédelem gyenge, a régi szakosodott vállalatok kereskedelmének engedélyhez való kötése megszűnt, a multinacionális vállalatoknak nagy az import-igénye és az importtermék árban és minőségben is versenyképes.

A kereskedelmi megállapodások elemzése megmutatta, hogy a **liberalizációs lépések nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket,** és az amúgy is jobb pozícióból induló piaci szereplő tudta kereskedelmét jobban növelni, még akkor is, ha a kevésbé jó pozícióban levő partner több kereskedelmi kedvezményt élvezett.

Épp ezért **érdemes továbbra is fenntartani és fejleszteni kapcsolatainkat a harmadik országokkal,** mert ezáltal mérsékelhetjük az EU felé irányuló kivitelünk ingadozását, hiszen az EU, nemzetközi kapcsolatai révén, a világgazdasági válságoknak erősebben ki van téve.³ Ugyanakkor azonban maga az EU, – minden lehetséges hátránya ellenére – **egy sokkal kiszámíthatóbb helyzetet (piacot) jelent az eddig kényszerpályán mozgó agrárkereskedelmünk számára.**

³ Megnövekvő versenyképességünk biztosítja agrár-külkereskedelmünk számára a választás lehetőségét a világgazdasági változásoktól sújtott vagy a válságok által kevésbé megrendült vagy az éppen stabil, kiszámítható EU és a harmadik, keleti piacok között. Az EU jelenlegi erőteljesebb részesedése külkereskedelmünkben megfelelő mértékű, hiszen a válságok kevésbé érintik érzékenyen az EU-t, mint a sérülékeny (egyke) keleti piacainkat, így válságokból származó választási kényszerünk is mérsékeltebb. A választási kényszert az is módosítja, hogy esetleges visszaesés idején hazánk, mint EU tag, mivel szolgálja inkább az EU érdekét: azzal, hogy tehermentesítve a többi tagországot, keleti piacainkon keresünk megoldást értékesítési problémáinkra, vagy a közös piac szempontjainak megfelelően, folytatjuk kereskedelmünket az EU-val.

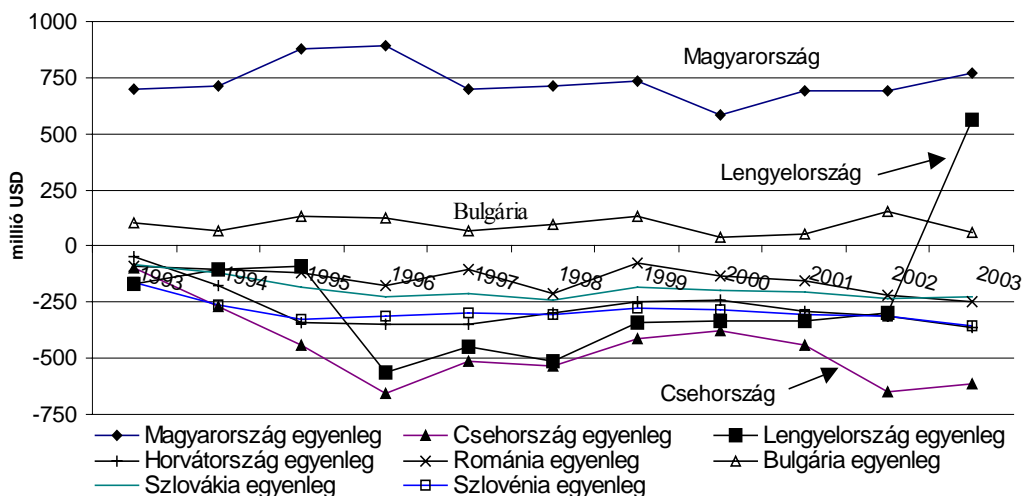
Stratégia lehet, hogy Magyarország jelentős EU-felé való elkötelezettségének megtartása mellett Oroszország szerepe is növekedjen. Ez ugródeszka lehet az igazán **dinamikusan fejlődő ázsiai piacokra.** E célpiacokon viszont a nagy szállítási távolságok, s az ehhez szükséges nagy volumen hiánya miatt általánosságban **tömegtermékekkel nehezen** lehet versenyképes kereskedelmet megvalósítani, ehelyett **szűkebb szegmensre koncentrálva,** magasan feldolgozott, relatíve kis alapanyag-költségű speciális termékkel lehet a piacra betörni, melyeket megéri nagy távolságra szállítani. Az adott termékhez megfelelő marketingeszköz illesztése ajánlott, így általában a **tömegtermékek inkább árelőnyükkel lehetnek sikeresek** a versenytársak között, míg a **feldolgozott, különleges termékeknél** a nagyobb hozzáadott érték (feldolgozottság, specialitás, minőség, eredet, imázs) által elért magasabb elismertséget lehet sikeresen kihasználni.

Az eddigi termékszerkezetben koncentrált és struktúráját tekintve időben, s térben (fő piacok felé) merev, az egyes piacok változásának erősen kitett kereskedelmünk – konvergálva az EU kiegyenlített, megbízható piacának igényeihez – egy versenyképesebb rugalmasabb kereskedelemmé alakul át. **Agrárkivitelünk nemcsak célpiaconként, hanem termékenként is igen koncentrált.** Összes és az EU-ba irányuló kivitelünkben is az élőállat és a **hús és húskészítmények** és a **zöldség és gyümölcs** és ezek **készítményei** adják a kivitel mintegy 50%-át. Összes kivitelünkben a gabonafélék, EU-felé irányuló exportban az olajos mag, takarmány még a jelentős árucikk. A **CEFTA felé a gabonafélék, a hús és húskészítmények és a zöldség és gyümölcs készítmények** adják kivitelünk 40%-át.

A **CEFTA országok EU-val folytatott kereskedelmében vizsgálva Magyarország helyzetét,** az alábbi eredményekhez jutunk. Sajnos, míg az EU-ból származó importunk volumene nem túl jelentős a CEFTA-országokhoz képest, addig az importunk dinamikája, a növekedés üteme körülbelül azonos a CEFTA országok importnövekedésének az ütemével. Míg az EU-ba irányuló kivitelünk volumene jelentős (a CEFTA országok között), a kivitel dinamikája, a növekedés üteme jelentősen elmarad a CEFTA országok növekedésétől. Versenyképességünket az elsőkörös csatlakozó országokkal mutatja, hogy **egyedül nekünk jelentősen pozitív az egyenlegünk az EU felé, viszont versenyképességünk romlására utal, hogy míg hazánk pozitív egyenlege tulajdonképpen stagnál addig a térség negatív egyenlege javul:** 1996 óta felére csökkent a negatívum. A **2004-es forgalom különösen jelzi versenyképességünk gyengeségét.**

A 2004-ben **velünk együtt csatlakozó országok nem javítanak kereskedelmi egyenlegünkön,** hiszen ezzel az országcsoporttal folytatott kereskedelmünk egyenlege csökkenő tendenciájú, elsősorban Lengyelország miatt. A **csatlakozásból kimaradt országokkal folytatott agrár-**

kereskedelmünk egyenlege jelentősen hozzájárul a harmadik országokkal folytatott agrárkereskedelmünk egyenlegének javításához. Agrárkereskedelmünk szempontjából fontos Románia EU-taggá válása, hiszen bár keleti szomszédunk ma még nem EU tag, de egyenlegünket már a Romániával folytatott kereskedelmünk egyenlege javítja leginkább.

1. ábra

A CEFTA országok EU-val folytatott agrárkereskedelmének egyenlege

Forrás: CESTAT adatok alapján saját számítás, 2004

Az EU-csatlakozással **megváltozó exporttámogatások és vámok** fő piacainkra irányuló kivitelünkben és behozatalunkban változást eredményeznek. E változások szemléltetésére készítettem az alábbi táblázatot, melyből kiderül, milyen hatásokkal kell számolnunk. Kiderül, hogy **piacvesztés is elképzelhető**.

A 2. táblázatban látható, hogy a hazai exporttámogatások és külföldi kereskedelmi partnereink Magyarországgal szemben alkalmazott vámjainak változása (e kereskedelmi szabályozók helyzete, s jellege miatt) **importunk alakulását közvetlenül nem befolyásolja**, a vámok és exporttámogatások változásának hatása semleges. Hasonló logika alapján, a hazai vámok és a külföldi kereskedelmi partnereink által alkalmazott exporttámogatások **exportunk alakulását közvetlenül nem befolyásolják**. Az 1-es és a 2-es jelzés arra utal, hogy 2004 után a magyar exporttámogatások és a vámok már az EU-s exporttámogatásokkal és vámokkal együtt lettek vizsgálva, ezért nem a külföldi vámok és exporttámogatások közé kerültek, így ott hatásuk semlegesnek lett feltüntetve. Az EU és a csatlakozó országok felé irányuló magyar exporttámogatások megszűnése exportlehetőségeinket gátolja, így változásuk közvetlen **hatása kivitelünk alakulására negatív**.

**A vámok és az exporttámogatások EU-csatlakozással való megváltozásának közvetlen hatása
Magyarország kereskedelmének alakulására**

		<i>partnerországaink</i>	MAGYAR KIVITEL	MAGYAR BEHOZATAL
magyar /beleértve 2004 után az EU-ból hazánkra érvényeset is/	-EXPORTTÁMOGATÁSOK	<i>EU-15</i>	<i>negatív</i>	0
		<i>csatlakozók</i>	<i>negatív</i>	0
		<i>harmadik országok</i>	(0) változó (1)	0
	-VÁMOK	<i>EU-15</i>	0	<i>negatív</i>
		<i>csatlakozók</i>	0	<i>negatív</i>
		<i>harmadik országok</i>	0	negatív (2)
külföldi	-EXPORTTÁMOGATÁSOK	<i>EU-15</i>	0	<i>pozitív</i>
		<i>csatlakozók</i>	0	<i>pozitív (?)</i>
		<i>harmadik országok</i>	0 (1)	<i>pozitív, 0, ?</i>
	-VÁMOK	<i>EU-15</i>	<i>pozitív</i>	0
		<i>csatlakozók</i>	<i>pozitív</i>	0
		<i>harmadik országok</i>	<i>negatív</i>	0 (2)
Kiegészítés: Exportban a „negatív” a kivitel csökkenésére, a „pozitív” a kivitel növekedésére utal. Az importban pedig fordítva: „negatív” az import növekedését, „pozitív” a csökkenését jelenti.			negatív: csökken	negatív: nő
			pozitív: nő	pozitív: csökken

Forrás: Saját eredmény, 2005

Megjegyzés: E módszer a többi tényező vizsgálatánál is alkalmazható, például a vámok és exporttámogatások keresleti- kínálati-tényezőkkel való felcserélésével, behelyettesítésével.

Az EU-val és a csatlakozó országokkal szemben alkalmazott magyar vámok megszűnése, csökkenti importvédelmünket, így változásuk közvetlen **hatása behozatalunk alakulására negatív**. Az EU és a csatlakozó országok felől Magyarország felé érvényesített exporttámogatások megszűnése importunk növekedése ellen hat, így közvetlen **hatása** e piacok felől érkező **behozatalunk alakulására pozitív**. Az EU és a csatlakozó országok felől a magyar kivitelre alkalmazott vámok megszűnése kivitelünk lehetőségeit bővíti, így e változás **hatása** e célpiacokra irányuló **kivitelünk alakulására szintén pozitív**.

2004. után a magyar exporttámogatások megszűnése és az EU-s exporttámogatások átvétele – mivel struktúrája és a támogatott termékek köre más – a **harmadik országok felé** irányuló **kivitelünk alakulását** **kevésbé befolyásolja**.

Az exporttámogatások azonban csak szerény pozitív változást okoznak kivitelünkben. Kivitelünk támogatásokkal való versenyképessé tételének lehetősége az EU-15 és a csatlakozott 10 ország felé irányuló kivitelünkben megszűnik, ez csak a kívül maradt, harmadik országok felé marad szerény export-versenyképességet javító lehetőség. Tehát **szüksül a kivitelünk ösztönzését**, exportunk versenyképességét **javító eszköztárunk a fő piacunk (az EU-25) felé**. A változó **exporttámogatási rendszer harmadik országok felé irányuló kivitelünkre gyakorolt kedvező hatásának reményeit is több tényező mérsékli** (irodalomkutatás, mélyinterjúk alapján saját eredmények):

- Egyrészt mivel a KAP költségvetésében az egyre szigorúbb takarékosági szempontok érvényesülnek – ezt az EU legutóbbi, 2004. augusztusi WTO-vállalása is megerősítette, mely az exportösztönzők felszámolására irányul – várhatóan csökken az adható exporttámogatás mértéke.
- Másrészt az újonnan csatlakozókkal együtt már 25 országnak kell osztozkodnia az eddig 15 országnak juttatott támogatásokon.
- Több exporttermékünk és célországunk, melyek eddig támogatásba részesültek, a csatlakozással nem remélhetnek támogatást, még ha azok a harmadik országokkal folytatott kereskedelmünket is érintenék.
- A hazai vámtarifaszámok bár egyeznek az EU rendszerével, egyes termékek esetében a részletes bontásban nem lehetséges, vagy igen nehézkes a megfeleltetés.
- Az EU-s exporttámogatásra való átállás ideje ugyancsak csökkenti az igénybe vehető támogatások kihasználását.
- Az EU-s exporttámogatások állandóan változó termékstruktúrája, a támogatás összege és célpiaca bizonytalanságot okoz, így rontja a tervezhetőséget.

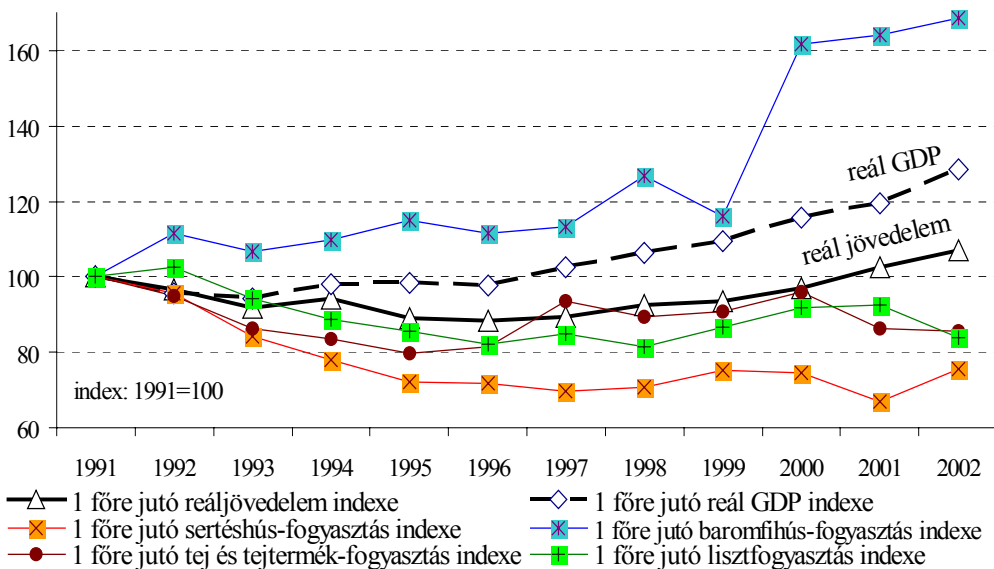
2004. után a magyar vámok megszűnése és az EU-s vámok átvétele importvédelmünk gyengülését okozza, így e változás a harmadik országok felől érkező behozatalunk alakulását negatívan befolyásolja, vagyis importbővülést eredményezhet. Hazánk agrár vámvédelme a hazai termelésben fontos termékkörök és az azokban jelentős exportőr harmadik országok számára a csatlakozás előtt erősebb volt, mint az Unióé, így belépés után nemcsak a többi uniós tagállam, hanem a harmadik országok felé is liberalizáltabb lesz az agrárpiacunk.

Egyik legfontosabb partnerünk Románia. **Romániába irányuló kivitelünket érintő vámszintek** változásának vizsgálatánál fontos megjegyezni azt, hogy **mint CEFTA tagállam** kedvezményes vámszinten vihattuk agrár termékeink egy részét a román piacra. A kiemelt termékek esetében **kedvezmények szintje kedvezőbb volt, mint az EU-val szemben érvényes vámcsökkentés. Bár Romániának a EU-val kötött csatlakozási megállapodása, kivitelünk szempontjából kedvezőtlenebb, mint a CEFTA kedvezmények voltak,** de előnyként említhető, hogy míg a CEFTA megállapodást egyoldalú vámemelésekkel rendszeresen megszegték hazánkkal szemben a tagállamok, addig ez az Európai Megállapodás esetében komolyabb nehézségekbe ütközhet, és retorziókkal járhat. Az **exporttámogatásokat** elemezve, a **Romániába irányuló gabonafélék exportja kedvezőbb helyzetbe kerül a csatlakozással,** valamint a gabonataralom függvényében az állatok etetésére szolgáló készítmények támogatottsága is megnőhet. A **húsfélék** exportőreinek még a korábban megkapott exporttámogatásról is le kellett mondaniuk a csatlakozással, és vámkedvezményeket sem élveznek az uniós beszállítók Romániában, ellentétben a CEFTA-megállapodással járó vámkönnyítésekkel, tehát ebben az ágazatban a csatlakozás **csökkentheti** a forgalombővülés reményét. Az **importban** legfontosabb román termékeknél a csatlakozás **nem hoz vámváltozást.** A főbb termékek most és a jövőben is vámentesen érkeznek majd hazánkba (*Juhász, König és Orbánné, 2003*).

Összegzésképpen azt mondhatjuk, hogy a **harmadik országokba irányuló kivitelünkben az EU export-visszatérítési rendszere a gabonafélék exportját ösztönzi, az élősertés és félsertés kivitelt a csatlakozás előtti állapothoz képest várhatóan visszafogja. A magyar hordós bor is kisebb export visszatérítésben részesül.** A többi főbb exportcikkre semleges hatással lesz a csatlakozás, mert azok kivitele csatlakozás előtt sem volt és azután sincs támogatva.

A fő piacaink felé irányuló kereskedelem vizsgálatát a csatlakozással **változó vámok és exporttámogatások** elemzése csak korlátozottan segítette. A forgalom és a vámok és exporttámogatások együttes elemzése realisabb képet ad.

A külső piacok megtartásának fontossága mellett nem szabad figyelmen kívül hagyni a megtermelt agrártermékek fő felvevőpiacát, a hazai piacot, mely egyébként a külpiacra való kilépés alapja is. A csatlakozással bár a növekvő import veszélyezteti a hazai piacot, az **importnövekedést nem tekinthetjük kedvezőtlennek, ha ezzel a hazai fogyasztás szintje, szerkezete, minősége javul, közeledve a fejlett országok szintjéhez.** Fő gond az **importtermékekkel** (a termelők és feldolgozók számára), hogy azonkívül, hogy versenyképes áron, minőségben kínálják őket, még **választékbővítő funkciójuk** miatt is eltérítik a hazai vásárlót a magyar terméktől. Bár az **EU-csatlakozással** növekvő, reál GDP-vel számolhatunk, a **jövedelemjavulás fogyasztásnövekedésre gyakorolt kedvező hatása még a jövedelemrugalmas, illetve ár rugalmas agrártermékek esetében is kétséges,** hiszen bár olcsóbban jut a fogyasztó a termékhez (mert nagyobb a jövedelme vagy, mert olcsóbb a termék) a felszabaduló **elköltendő pénzmennyiségét nem az agrártermékek többletfogyasztására fordítja** (2. ábra). Ez ellen hatni, csak folyamatos **innovációval, termékszerkezet bővítéssel** lehet. **Folyamatos innováció az élelmiszeriparban** s az ezt lehetővé tevő beruházás, investíció **fékezheti az import-élelmiszerek és a hazai ipari, szolgáltatási termékek hazai élelmiszerek fogyasztásának bővülését korlátozó hatását.**

2. ábra

A GDP, a reáljövedelmek és az élelmiszerfogyasztás változása, 1991=100

Forrás: KSH adatok alapján saját számítás, 2005

A hosszabb időre visszatekintő **kereskedelmi tendenciákat** (s erre illesztett trendvonalat) összevetve a **vámok és az exporttámogatások** változására vonatkozó eddig ismertetett eredményekkel és **az egyéb vizsgált kereskedelem-alakító tényezőkkel meghatároztam** a magyar **agrárkereskedelem várható alakulását**. Az értékelésénél figyelembe vettem az USDA, a FAPRI és az EU előrejelzéseit is. E tényezők alapján értékeltem egyes ágazatok esélyeit, 1-től 5-ig terjedő skálán a **fő piacok - fő ágazatok mátrixában** (3. táblázat). Azért választottam ezt a relatíve szubjektív **módszert** kereskedelmi esélyeink meghatározásához, mert ezzel biztosítható a **vizsgálat s az eredmény komplex jellege**.

3. táblázat

Az agrárkereskedelmet reprezentáló fő ágazatok és piacok esélyeinek értékelése a vizsgált tényezők alapján a 2004-2007-es időszakra

	Magyarországról származó export					Magyarországra érkező import				
	EU 15	Csatlakozott 4 CEFTA ország	Kimaradt 3 CEFTA ország	Harmadik országok	összes	EU 15	Csatlakozott 4 CEFTA ország	Kimaradt 3 CEFTA ország	Harmadik országok	összes
sertés	2	3	3	1	2,3	5	5	4	3	4,3
baromfi	3	3	3	2	2,5	4	3 (0)	3 (0)	3 (0)	3,8
tej	4	4	3	3,5	3,6	5	5	4	3	4,3
gabona	4	3	5	3	4,3	3	3	3	3	3,0
olajos növény	5	4	4	5	4,4	4	3	3	3	3,3
zöldség-gyümölcs	4	5	4	4	4,3	4	4	3	3,5	3,5
bor	4	4	3	3,5	3,5	5	4	3	3,5	3,9
összesen	3,6	3,6	3,7	3,1	3,5	4,4	3,9	3,3	3,2	3,7

Forrás: a vizsgált tényezők alapján kapott saját eredmények, 2005

Megjegyzés: 1: csökkenés, exportban gyenge, importban erős ágazati pozíció, 5: növekedés, exportban erős, importban gyenge ágazati pozíció, 3: változatlan helyzet.

(Másképp is elképzelhető a rangsor: exportban 1-5 pont: exportban csökkenés-növekedés várható, az ágazat helyzete rossz-jó. Importban 1-5 pont: az importban növekedés-csökkenés várható, az ágazat helyzete rossz-jó. 1:gyenge a hazai ágazat helyzete (exportálni nem lehet, sőt importra szorulunk termékekből), 2: erős hazai ágazat (azonkívül, hogy a hazai piacot kielégítik az ágazat termékei s így kivédhető az import, még az export is bővül).

Annak érdekében, hogy a táblázatban kapott eredmények minél megbízhatóbbak, objektívebbek legyenek, meghatározásukhoz számos tényezőt figyelembe vettem (13., 14. táblázat a dolgozatban). Az összesítést például nem egyszerű számtani átlagként kaptam, hanem a szakmai becslésnél figyelembe vettem a térségek esetében, az ágazatok forgalomban betöltött szerepének súlyát, és az ágazatonkénti összesítés esetében, a térségek adott ágazatra vonatkozó forgalmának súlyát is. *Lásd 8., 9. melléklet a dolgozatban.*

Előbb a 4 fő régióval folytatott összes kivitelünk alakulását becsültem meg, az ágazatok elemzése nélkül, a többi – nem ágazatra jellemző – tényező nélkül, s csak ezután, ellenőrzésként rendeltem az ágazatokhoz a jellemző értékeket. A módszer helyességére utal, hogy az így kapott értékek is azokat a célrégiókra vonatkozó tendenciákat tükrözik, melyeket korábban a nem ágazati-tényezők vizsgálata adott. Ezáltal a módszer két része vica versa erősíti egymást (az ágazatok kereskedelmének elemzése, és a fő régiók tendenciáinak a vizsgálata), és két oldalról is igazolja a kapott tendenciák helyességét.

Megállapítható, hogy **exportlehetőségeink a növényi termékekre korlátozódnak, míg az importnövekedés elsősorban az állati termékeket érinti.** Ez különösen annak fényében elkeserítő, hogy kivitelünkben igen jelentős részt képviselnek az állati termékek. Az állati termékek behozatalának növekedése, és az amúgy is romló hazai állattartási feltételek a hazai állatállomány további csökkenését eredményezheti, ez pedig az importban legjelentősebb állati takarmány mérséklődésével járhat.

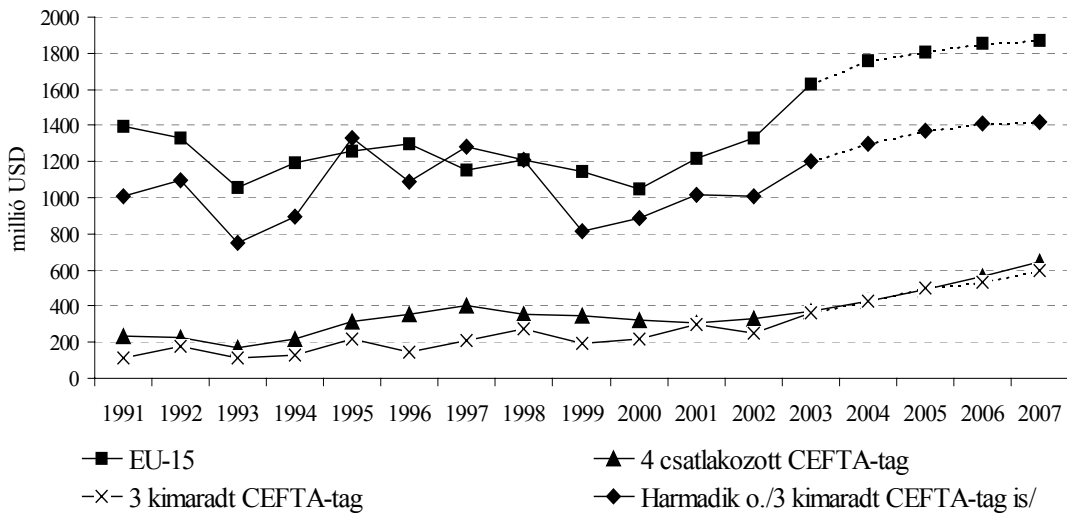
Kivitelben a csatlakozásból kimaradt 3 ország felé nyílik lehetőségünk, míg importunk az EU-15 felől erősödik leginkább (ezt a 2004-es kereskedelmi forgalom adatai is megerősítik).

Az eddig leírt vizsgálatok alapján kapott eredményeket grafikonon is ábrázoltam, így sokkal szemléletesebben lehet bemutatni agrárkereskedelmünk eddigi változását, és azt, hogy mi várható az EU-csatlakozást követő néhány évben agrár-külkereskedelmünk alakulásában. A **prognóziskészítést** a kereskedelmi tendenciákra való lineáris trendfüggvény illesztésével kezdtem, s ezt módosítottam más kutatások eredményeivel, majd korrigáltam a dolgozatomban figyelembe vett tényezők hatásaival. Ezekre alapoztam szakmai becslésem. Előrejelzést a **fő célpiacokra** végeztem, mert a sokkal nagyobb volumen és a változatosabb, heterogénebb összetétel miatt **kiegyenlítettebben** alakult a **forgalom, így itt** az ex post értékekből **biztosabban lehet** ex ante **eredményre** jutni, szemben az **egy-ágazatok** forgalmával, ahol az $(R^2)^4$ **értéke gyakran igen alacsony** volt.

Az R^2 **értéke** fő célpiacok esetében is gyakran alacsony volt. Importforgalmunk nagyobb stabilitást mutat, az **exportban a CEFTA országok felé irányuló kivitelünk a stabilabb, különösen a csatlakozásból kimaradt 3 ország esetében,** ahol R^2 0,7-et ért el.

Legnagyobb exportnövekedés a csatlakozásból kimaradt 3 ország (elsősorban Románia) felé várható, míg az EU felé irányuló kivitelünk növekedése mérséklődik majd.

⁴ R^2 : a Pearson-féle szorzatmomentum korrelációs együtthatójának négyzetét adja. (Microsoft Excel 2002, Súgó). Ez a forgalom stabilitását mutatja: a forgalom annál kiegyenlítettebb, annál stabilabb, minél jobban megközelíti R^2 értéke az 1-et.

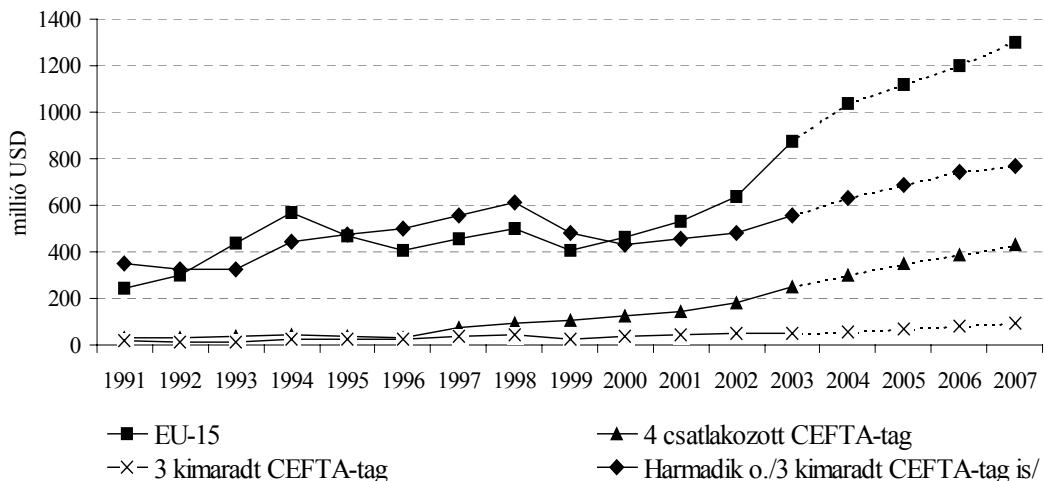

3. ábra

Magyarország agrárkivitelének alakulása 1991-2007 között, millió USD

Forrás: saját eredmények, 2005

Az import várhatóan az EU-15 és a 4 csatlakozott ország felől erősödik majd leginkább. Míg a három csatlakozásból kimaradt ország felől nem várható jelentős változás behozatalunkban.

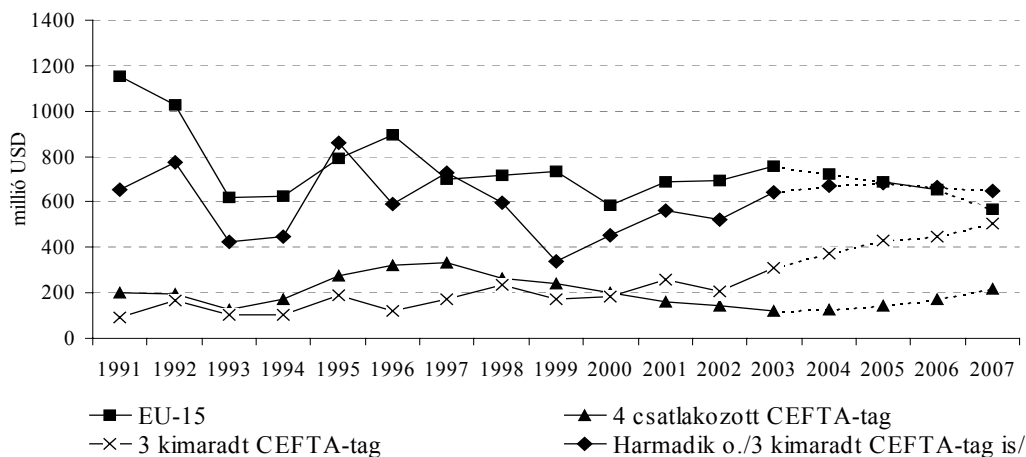

4. ábra

Magyarország agrárbehozatalának alakulása 1991-2007 között, millió USD

Forrás: saját eredmények, 2005

A fenti két grafikon eredőjeként megkapjuk az egyenleg várható alakulását. E szerint a 4 csatlakozott országgal, ahogy az EU-15-el is romlik majd egyenlegünk, amit a harmadik országokkal és különösen a csatlakozásból kimaradt országokkal folytatott agrárkereskedelmünk egyenlegének pozitív alakulása kompenzál majd szerényen.

5. ábra

Magyarország agráregyenlegének alakulása 1991-2007 között, millió USD

Forrás: saját eredmények, 2005

Lehetőséget látunk kivitelünk bővítésére a következő:

- országcsoporthoz felé: a csatlakozásból kimaradt 3 ország.
- termékcsoportok esetén: **olajosnövény, zöldség-gyümölcs, gabona.**
- országok felé irányuló exportunkban adott termékek esetén: **Romániába a gabona.**
- termékcsoport kivitelében adott országok esetén: **zöldség-gyümölcs Németországba.**

Legperspektivikusabb (viszonylag legnagyobb növekedést elérő, legnagyobb részesedést felmutató, legtöbb árbevételt termelő) a **Németországba irányuló zöldség- és gyümölcskivitelünk.**

Az import intenzíven növekedhet a következő:

- országcsoporthoz felől: **EU-15 és a csatlakozó 4 volt CEFTA ország.**
- termékcsoportok esetén: **sertés**
- ország felől érkező importunkban, adott termék esetén: **Németországból sertéshús**
- termék importjában adott ország esetén: **sertéshús Németországból**

Leginkább aggasztó (viszonylag legnagyobb növekedést elérő, legnagyobb részesedést felmutató, legtöbb árbevételt termelő) a **Németországból érkező sertés behozatalunk.**

4. KÖVETKEZTETÉSEK

Az EU-felől hazánk felé megnyilvánuló **többszemléletet** általában **mérsékelni** kell érdekeink hatékonyabb érvényesítése érdekében. Ahhoz, hogy a hazánk megítélését hatékonyan befolyásoljuk szükséges az **érdekképviselőnk, agrárdiplomáciánk erősítése**. Az uniós döntéshozatali rendszerben a **stratégiai együttműködések**, a szövetségesek megtalálása, **pontosabb helyzetértékelést**, s célmeghatározást feltételez, melyhez a hazai kutatások hathatós segítséget, biztos alapot teremtenek. Ezért a **kutató-intézeteket, az egyetemeket** folyamatosan **fejleszteni kell**. Az agrárszakemberek, agrárszervezetek számára elengedhetetlen a megfelelő **információáramlás** biztosítása, a szakszerű tájékoztatás, melynek feladata a szakmai szervezetekre, minisztériumokra hárul.

Az **INTRASTAT bevezetésével megszűnik a közvetítő kereskedem követhetősége az EU-n belül és a harmadik országokkal folytatott kereskedelmünk megbízhatósága is gyengül**. Ez mind a fogyasztók, mint a kereskedők számára probléma. A **nyomon-követhetőség erősítésével, a harmadik országok felől érkező import-közvetítés rögzítésének** a fejlesztésével e hátrányok mérsékelhetőek valamelyest.

EU-csatlakozásunkkal **nő célpiacaink koncentráltsága**, ami bár általában kedvezőtlen jelenség, az EU azonban valószínűleg biztosabb piacot jelent, mint egy bármennyire is heterogén piacszerkezet az EU-n kívül. Ettől függetlenül, EU-s kapcsolataink mellett **fontos, hogy keleti kapcsolatainkat is fejlesszük**, melyhez stabil alapot biztosítanak kereskedelmi hagyományaink. **A magyar termékek hosszú távon az európai piacokon lehetnek versenyképesek**, az eddig kialakult kereskedelmi kapcsolatok és a szállítási távolságok miatt is. Mivel a **termékeink mennyiségüknél fogva** nem gyakorolhatnak érzékelhető hatást az EU piacára, így **követő pozíciókból kell kiindulni**, erre kell stratégiát felépíteni. Ennek megfelelően (a túlkínálatos piacaink, a kis termékmennyiségeink, a közgazdasági és piaci versenyképességi hiányosságaink miatt) **differenciálni kell** célpiacok és fő termékek között.

A vizsgált időszak tendenciái alapján, az **EU-ba** irányuló **exportunk** már 2002-ben szinte 100%-os liberalizáltságából kiindulva, **merevsége, rugalmatlansága** (termékszerkezetben, struktúrában stabil, merev, időben s térben – fő piacok felé – koncentrált, az egyes piacok változásának erősen kitett exportszerkezet) miatt **kényszerpályán mozgó exportunk** helyzetét látva, rövid távon **nem számíthatunk áttörésre kivitelünkben a csatlakozást követően sem**. Rugalmas, jobban alkalmazkodó **importunk**, (melynek 2002-es 85%-os liberalizáltsága csak csatlakozásunkkal tűnt el teljesen) növekedésben minden bizonnyal **felülmúlja az exportot**. Ezt a

2004-es forgalom is megerősíti: összes agrárkivitelünk 18%-kal nőtt, a behozatal 40%-kal emelkedett. A **Németországból, Hollandiából, Dániából érkező importunk duplájára nőtt 2004-ben.** Ezek alapján a régióban egyedül álló, régóta stabil, **pozitív egyenlegünk még drasztikusan változhat 2004 után.**

Versenyképességünket az elsőkörös csatlakozó országokkal mutatja, hogy egyedül nekünk jelentősen pozitív az egyenlegünk az EU felé, viszont míg hazánk pozitív egyenlege tulajdonképpen stagnál, addig a térség negatív egyenlege javuló: 1996 óta felére csökkent a negatívum. Különösen Lengyelország javította Uniós egyenlegét 2003-tól. **Főként Lengyelország s Csehország esetében aggódhatunk a már most is magas s egyre növekvő EU-s jelenlét nyomán erősödő verseny miatt.**

A 2004 után velünk együtt csatlakozó országok nem javítanak kereskedelmi egyenlegünkön, hiszen e régióval folytatott kereskedelmünk egyenlege csökkenő tendenciájú, elsősorban a Lengyelországgal folytatott kereskedelmi egyenlegünk aktívumának jelentős csökkenése miatt, ami nem hazánk Lengyelországba irányuló kivitelének csökkenésének, hanem a **Lengyelországból érkező importunk emelkedésének a következménye.**

A 2007-ben várhatóan csatlakozó országokkal folytatott kereskedelmünk erőteljesen javuló pozitív egyenlege felhívja a figyelmet az e térséggel folytatott kereskedelmünk fejlesztésének a szükségességére, fontosságára. A CEFTA-7 országával folytatott kereskedelmi egyenlegünk pozitív trendje elsősorban **Romániával** folytatott kereskedelmünk pozitívumának köszönhető. Így **agrárkereskedelmünk szempontjából fontos, hogy Románia mielőbb csatlakozzon az EU-hoz.**

A liberalizációs megállapodások nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket. Valószínű, hogy csatlakozásunkkal **a liberalizáció elsősorban nem exportesélyeinket növeli, hanem importoldali fenyegetettségünk erősíti.** Ezt az exporttámogatások és a vámok változásának várható hatásai is megerősítik.

Az exporttámogatások változása miatt az EU és a csatlakozó társaink felé gyengül az exportösztönzés lehetősége, és a harmadik országok felé sem számolhatunk javulással. 2004. után a magyar exporttámogatások megszűnése és az **EU-s exporttámogatások átvétele** – elsősorban mivel a **struktúrája és a támogatott termékek köre más** – a harmadik országok felé irányuló kivitelünk alakulását kevésbé befolyásolja.

2004. után a magyar vámok megszűntek az EU és a csatlakozók felé, az EU-s vámok átvétele importvédelmünk gyengülését okozza a harmadik országok felé is, így e változás importbővülést eredményez.

Az **EU támogatási rendszere** alapvetően eltér az eddigi hazai gyakorlattól. Az átállási időszak nemcsak az exportunkon érződik, de importunk emelkedésén is. Fontos mindenképp, a csatlakozást követő

évekre jellemző **átállási időszak kedvezőtlen hatásainak a mérséklése, az átállási időszak lerövidítése**. Minél előbb szükséges, hogy a még igénybevehető exporttámogatásoktól ne essünk el olyan **adminisztrációs késlekedések miatt**, amelynek következtében a hazai agrártermékek nem szerepelnek az EU export-visszatérítési nomenklatúrában, pedig részesülhetnének exporttámogatásokban. Fontos, hogy a egyéb támogatások kifizetése is mielőbb megtörténjen, adminisztrációs hibák minimálisra való csökkentésével. Erősebb **érdekérvényesítésre** van szükség EU-szinten, arra vonatkozóan is, hogy a **fő célpiacainkra irányuló kivitelünkben meghatározó termékek exporttámogatásban részesüljenek az EU-csatlakozás után is**. Ennek megfelelően erősíteni kell az **agrárdiplomácia ütőképességét a külpiaci-szervezetek fejlesztése** révén, a **szakembergárda és anyagi források növelésével**.

Exportnövelésre (bár az állati termékek vezetnek az exportban) **elsősorban a növényi termékek esetében találtunk lehetőségeket (olajosnövény, zöldség-gyümölcs, gabona), míg az importnövekedés elsősorban az állati termékeket (sertés) érinti**.

A kivitel emelésében a csatlakozásból kimaradt 3 ország felé nyílik lehetőségünk (elsősorban Románia felé), míg importunk az EU-15 felől erősödik leginkább (Németország) (ezt már a 2004-es kereskedelmi forgalom adatai is megerősítik).

Legnagyobb **exportnövekedés** a csatlakozásból kimaradt 3 ország (elsősorban Románia) felé várható, míg az EU felé irányuló kivitelünk csillapodik majd. Az **import** várhatóan az EU-15 és a 4 csatlakozott ország felől erősödik majd leginkább. Míg a három csatlakozásból kimaradt ország felől nem várható jelentős változás behozatalunkban. E szerint a 4 csatlakozott országgal, ahogy az EU-15-el is romlik majd **egyenlegünk**, amit a harmadik országokkal és főként a később csatlakozó országokkal folytatott agrárkereskedelmünk aktívuma kompenzál majd szerényen.

A kereskedelmi változások miatt veszélyeztetett térségek és ágazatok helyzetének javítására többek között a következő tényezőkre célszerű koncentrálni: kereskedelmi forgalom, exporttámogatások, exporthitelek és garanciák (az EXIMBANK, a MEHIB, az ITDH szerepe) vámok, közvetítő kereskedelem, kereslet/fogyasztás, kínálat/termelés, EU-s támogatások, marketing, vállalati koncentráció, külföldi tőke, árversenyképesség.

A külső piacok megerősítésének eszközeihez sorolandó a külpiaci szervezetek, a külügyi kirendeltségek, a szak-attasé hálózat bővítése, mindez annak érdekében, hogy hatékony legyen a piacépítés. **A kereskedelem liberalizációját szolgáló széleskörű tárgyalások, és megállapodások hazánk számára nem hoztak eredményt, ezért a továbbiakban a cél az, hogy alapvető versenyképességünket javítsuk.**

A termelés, feldolgozás, értékesítés hatékonyságának javításával versenyképessé kell tenni a hazai termékeket, a bejövő importtermékekhez, vagy külpiacokon a versenytársak termékeihez képest. A hazai és a volt CEFTA piacokon különösen fontos az **árversenyképesség**, mint versenyképességi elem, mivel itt a legjelentősebb vásárlást befolyásoló tényező az ár.

Az EU-csatlakozással szabaddá váló piacok, a megváltozó kereskedelmi viszonyok miatt erősödő import (mely nemcsak az EU, hanem harmadik piacok felől is érezhető) megmutatják az ágazatok gyengeségeit. Fő gond az importtermékekkel (a termelők és feldolgozók számára), hogy azonkívül, hogy versenyképes áron, minőségben kínálják őket, még választékbővítő funkciójuk miatt is eltérítik a hazai vásárlót a magyar terméktől. Ez ellen hatni, csak folyamatos **innovációval, termékszerkezet bővítéssel** lehet. **Folyamatos innováció az élelmiszeriparban** s az ezt lehetővé tevő beruházás, investíció **fékezheti az import-élelmiszerek és a hazai ipari, szolgáltatási termékek hazai élelmiszerek fogyasztását korlátozó hatását.** Emellett fontos a **marketing munka erősítése, a logisztika fejlesztése, az infrastrukturális beruházások folytatása.** A **fogyasztó oldaláról viszont az olcsó többnyire elfogadható minőségű importélelmiszerek inkább több előnnyel járnak, mint hátránnyal!** Fokozottabb figyelmet kell fordítani az **importtermékek minőségére** (lásd fűszerpaprika-, zöldpaprika-botrány), amivel ellensúlyozható valamennyire az import-roham. Most az AMC hazai termékeket népszerűsítő reklámjai különösen hatékonyak lennének. Konkrétabb segítség a fogyasztók számára a nyomomonkövethetőség biztosítása, amihez az illetékes szervek (MÉH, FVF, VPOP, FVM, GKM, ÁNTSZ, GVH) fokozott együttműködése szükséges.

A **belső piac és régi EU-s piacaink megerősítésének eszközei a hazai termékek fogyasztását ösztönző, népszerűsítő marketing programok**, melyek szervezésében, anyagi támogatásában továbbra is kitüntetett szerepet kell vállalnia az ágazatok mellett a **közösségi marketingnek** is. Így tompítani lehetne a versenyképes árak mellett, a drága marketinget is vállalni képes nyugati szereplők egyre növekvő szállításait. Az ágazat védelmét szolgálja a **termelők, a feldolgozók alkuerejének növelése** a hazai **kereskedelmi láncokkal** folytatott tárgyalások során. A termelők, a feldolgozók, akik helyzetüknél fogva, szorosabb hazai kötődésük miatt képviselik a hazai ágazat érdekeit, sokszor nemzetközi versenyképességüket gyengítő megállapodásokat kénytelenek kötni, ezért érdekérvényesítő képességük megizmosítása nem halogatható. Ennek eszköze lehet az **értékesítő szövetkezetek, TЭСZ-ek** támogatása.

Továbbra is biztosítani kell a **versenyképes termelés feltételeit**, a **piacrajutás megkönnyítését** szolgáló eszköztár bővítését és a színvonalas **kereslet feltételeinek a fenntartását**, annak érdekében, hogy Magyarország

továbbra is Európa meghatározó agrárszereplője maradjon. Meg kell találni, és fejleszteni kell **a WTO-konform eszközöket** a kereskedelmi egyenleg javítása érdekében. Az **exportösztönzés és az importvédelem fejlesztése érdekében** alapvető fontosságú a **versenypozíciónk javítása**, az alkuerő növelése, a **közvetítő kereskedelem visszaszorítása**.

Agrárkereskedelmünk szempontjából **fontos Románia EU-taggá válása**, hiszen bár Románia ma még nem EU tag, de **egyenlegünket már a Romániával folytatott kereskedelmünk egyenlege javítja leginkább**. Ennek érdekében szükséges, hogy a már az Unióban tevékenykedő szakemberek meggyorsítsák ezt a folyamatot, és amíg Románia taggá nem válik, addig is az EU intézményrendszerében végzett munkájukkal hozzájáruljanak a kereskedelmünk korábbi szintjének fenntartásához szükséges feltételek biztosításához. **Kiemelten kell kezelni zöldség- és gyümölcskivitelünket s gabonakivitelünket, s két fő célpiacunkat: Németországot és Romániát.**

Bár importnövekedés várható, figyelembe véve a 2004-ben és 2007-ben csatlakozó országok körét, exportunk eddigi alakulását, a változó versenyviszonyokat, exportunk bővülése ellensúlyozhatja az import bővülését, s így **aktívumunk a csatlakozást követő években is biztosított lesz**. Csatlakozásunkkal megvalósult a szabad kereskedelem, ami bár elvileg egyenlő esélyeken alapul, **de még ha 2011-től megkapnánk minden – a tagokat megillető – támogatást**, akkor is, hazánk és az EU között feszülő **versenyképességi aszimmetria gátat szab agrárkereskedelmünk nagyobb mérvű bővülésének, immár belső piacunkon, az EU piacán.**

5. ÚJ KUTATÁSI EREDMÉNYEK

1. A magyar **agrárkereskedelem széleskörű, 13 évet felölelő elemzése**, a **fő súlypontok meghatározása**: kereskedelmünk megoszlásának átfogó elemzése régióként (CEFTA-EU relációban is) és termékenként.
2. A kutatáshoz kiválasztott **egyedi szemléletek alkalmazása**.
 - a. Így a **kereskedelmi forgalom nem csak okozatként**, valaminek a következményeként, **hanem okként**, meghatározó tényezőként is **vizsgálható**.
 - b. A piac-orientált szemlélettel részben magyarázható a természeti adottságaink nyújtotta lehetőségek és az ezt nem tükröző kereskedelmünk teljesítménye közötti ellentét eredete is.
 - c. Az **integratív-szemlélet**: a szekunder kutatás makro- és a primer kutatás mikro-szintű eredményeit összehangolva olyan szintézist kapunk, mely átfogóbb vizsgálathoz és megbízhatóbb eredményhez vezet.
3. A **függőségi mutató bevezetésével** árnyaltabban fejezhetjük ki egy ország másik országhoz való viszonyát. Ez megmutatja egy ország másik országtól való függőségét azzal, hogy feltárja, hogy a kereskedelmi partnerek közül ki van kiszolgáltatottabb helyzetben: az az eladó ország van ilyen helyzetben, amelyik összes eladásainak nagyobb hányadát adja a vevő országnak.
4. Az agrárkereskedelem kutatásának módszertanát bővítheti az **agrárnyitottság bevezetése** is (agrárexport + agrárimport / agrár GDP) is, mely más szempontokat ad a kutatásokhoz, mint a gazdaság egészére vonatkozó nyitottság elemzése.
5. Az **exporttámogatás- és vámváltozás** kereskedelmünkre gyakorolt hatásának jobb áttekinthetősége, értelmezhetősége érdekében a **vizsgálat logikai menetének sematikus ábrázolása táblázatban**.
6. A meghatározó *tényezők* kiválasztása, szintézise, vizsgálata majd ezek kiértékeléseként az érzékeny pontok azonosítása (*mátrix*) és a *prognózis* elkészítése, vagyis maga az **elemzés módszere mintaként szolgálhat** a későbbi kutatásokhoz. A módszer fő lépései a következők voltak:
 - a. A kereskedelmet leginkább meghatározó **tényezők kiválasztása** majd **elemzése**. Így a kereskedelmi forgalom, a kereskedelmi megállapodások, a közvetítő kereskedelem, a kereslet s a kínálat elemzése és az exporttámogatások és vámok vizsgálata.
 - b. Ezek alapján a fő piacok - fő ágazatok **mátrixának** (táblázatának) **bevezetése**, mely segít azonosítani azokat az érzékeny pontokat (fő

ágazatokat, fő piacokat), ahol cselekedni kell a jobb pozíció elérése érdekében. Ezzel jól összefoglalható és átlátható az azonosított, jellemző versenyképességi erősségek és hiányosságok mentén az ágazatok és a piacok helyzete.

- c. **Prognózis felállítása** a szekunder és a primer (szakértői mélyinterjú) kutatások alapján készített mátrix és SWOT elemzés segítségével. Ez megmutatja, hogyan változhat kereskedelmünk az EU-csatlakozást követő években fő piacok felé. Így az azonosított problémás területek (ágazatok, célpiacok) között prioritások állíthatóak fel, majd a célterületekre stratégia illeszthető, valamint az elemzésre kiválasztott problémás területek azonosításához használt tényezőket fejlesztve (adaptált eszközökkel) megoldás kereshető a problémára.

A BÍRÁLÓ BIZOTTSÁG ÁLTAL ELFOGADOTT ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

1. A **függőségi mutató** bevezetése és alkalmazása a magyar agrárkereskedelemben.
2. Az **agrárnyitottság** fogalmának kidolgozása és elemzése.
3. A **vámok és exporttámogatások** EU-csatlakozás miatti **hatás-mátrixának** kidolgozása.
4. A főiaci és termékcsoportonkénti kereskedelmi esélyeink **pontosításos minősítésével készített rövid távú prognózis.**

6. JAVASLATOK

E dolgozat témájához hasonló **kutatás folytatása** akkor lehet sikeres, ha **alkalmazkodik** az elkövetkező években **megváltozó gazdasági, politikai körülményekhez**. Így egyrészt az e kutatásban alkalmazott EU-15 és az új EU-tagok felosztása (pl. az **EU nyugati, déli, keleti és északi régióira**), másrészt a **dollárban vizsgált kereskedelem helyett az euróban** való vizsgálat lesz indokolt. Mivel az eddig külkereskedelemként aposztrofált magyar-EU kapcsolatok elmozdulnak az **újfajta kereskedelmi forma** felé (mely jellemezhető ugyan hagyományos bel- és külkereskedelemként, mégis annál több és kevesebb is egyszerre), így ennek vizsgálata, lehetőségeinek **kutatása is másféle megközelítést igényel**.

Lehet **tágítani a kutatást**, így megvizsgálni földrészenként, más (nemcsak agrár) termékek esetében is a kereskedelmi lehetőségeinket, hosszabb időtávú elemzés keretében, vagy lehet **szűkíteni a kutatást** rövid időszakra, adott országokra, célpiacokra, termékekre, termékfajtákra. Így a későbbi kutatások eredményeinek is felhasználója lehet: az agrárfelsővezetés (állami és üzleti szféra egyaránt), az agrárérdekképviselők, a kutatás és az oktatás.

Remélem, hogy dolgozatom eredményei megalapozott, de – utalva a dolgozat mottójára – haladéktalan cselekvésre készítetik a döntéshozókat, s mindazokat, akik az agrárium sorsáért felelősséget éreznek.

7. AZ ÉRTEKEZÉS TÁRGYKÖRÉBŐL IRT TUDOMÁNYOS KÖZLEMÉNYEK, PUBLIKÁCIÓK

Magyar nyelven megjelent publikációk

1. Kőnig G. (2002): Magyarország és az EU közötti agrár-külkereskedelem alakulása az 1990-es évektől napjainkig. VIII. Ifjúsági Tudományos Fórum, Veszprémi Egyetem, Keszthely
2. Kőnig G. (2003): Magyarország és az EU közötti agrárkereskedelem alakulása, figyelembe véve a liberalizációs megállapodások hatásait. IX. Ifjúsági Tudományos Fórum, Veszprémi Egyetem, Keszthely
3. Kőnig G. (2003): Magyarország agrár-külkereskedelmének alakulása az EU csatlakozás tükrében. Gazdálkodók Esélyei az Európai Unióban, Mosonmagyaróvár
4. Kőnig G. (2003): Az élelmiszersegélyek agrár-külkereskedelmünk alakulásában betöltött szerepének változása. Gazdálkodók Esélyei az Európai Unióban, Mosonmagyaróvár
5. Kőnig G. (2003): Oroszország és Magyarország agrár-külkereskedelme. XLVII évfolyam 5. sz. Gazdálkodás, Budapest
6. Kartali J., Juhász A., Kőnig G., Kürti A., Wagner H. (2003): A magyar agrárexport a fő piacok felvevőképességének a tükrében. AKII, Információs kiadványok 2003. 3., Budapest
7. Kőnig G. (2004): A változó exporttámogatások és a vámok hatása az élőmarha és a marhahús kereskedelemre. XLVIII. 3. sz. Gazdálkodás, Budapest
8. Kőnig G. (2004): Tej- és tejtermék külkereskedelmünk alakulása az EU-csatlakozás küszöbén. 9-th International Scientific Days of Agricultural Economics, Károly Róbert Főiskola, 2004. március 25-26. Gyöngyös
9. Kartali J., Juhász A., Kőnig G., Kürti A., Orbánné Nagy M., Stauder M., Wagner H. (2004): A főbb agrártermékek piacra jutásának feltételei az EU-csatlakozás küszöbén I. Növényi termékek. AKII, Budapest
10. Kartali J., Juhász A., Kőnig G., Kürti A., Orbánné Nagy M., Stauder M., Wagner H. (2004): A főbb agrártermékek piacra jutásának feltételei az EU-csatlakozás küszöbén II. Állati termékek, AKII, Budapest
11. Kartali J., Juhász A., Kőnig G., Kürti A., Orbánné Nagy M., Stauder M., Wagner H. (2004): A főbb agrárágazatok termékeinek piacrajutási esélyei és feltételei az EU-csatlakozás küszöbén. Élelmezési Ipar LVIII. évf. 2004. 7.sz. Budapest
12. Kőnig G. (2005): Magyarország agrárkereskedelmének alakulása a bővítés tükrében. Európai Műhelytanulmányok 99.sz.: Magyarország a megújuló Unióban, Országos EU-pályázat döntője az EU-Alkotmányról, az EUKK, HECSA és a Külügyminisztérium szervezése, Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem, 2004. április 19. <http://www.meh.hu/>, Budapest

13. Kőnig G. (2005): Az Oroszországgal folytatott agrár-külkereskedelmünk és exportesélyeink. *Külgazdaság*, 2005. 1-2., Budapest
14. Béládi K., Juhász A., Kertész R., Kőnig G., Kürti A., Stauder M. (2005): Piaci erőviszonyok alakulása a belföldi élelmiszerpiac szereplői között, AKI, Budapest
15. Orbánné N. M. (szerk.), Kartali J., Juhász A., Kőnig G., Stauder M., (2006): Az élelmiszeripar strukturális átalakulása (1997-2005), AKI, Budapest

Idegen nyelven hazai folyóiratban (1-3) és nemzetközi folyóiratban (4-11) megjelent publikációk

1. Kőnig G. (2003): Tendencies in the Hungarian agricultural export to main markets considering the effects of the EU accession. II. Európai Kihívások, avagy az Unió csatlakozás kérdőjelei. Szegedi Tudományegyetem, Szeged
2. Kőnig G. (2003): The role of food aid coming from the EU and the USA in the changes of the Hungarian agricultural export to the CIS. Kecskeméti Főiskola, Erdei Ferenc II. Tudományos konferencia 2003. Augusztus 28., Kecskemét
3. Kőnig G. (2003): The role of the food aid in solving the problem of food insecurity. / Az élelmiszersegélyek szerepe az élelmiszerbizonytalanság problémájának a felszámolásában. Lyppay-Ormos-Vas Tudományos Ülésszak, Élelmiszertudomány, BKÁE Élelmiszertudományi Kar, 2003. november 06-07., Budapest
4. Kőnig G. (2002): Tendencies in agricultural foreign trade between Hungary and the EU from 1990 to 2001, considering the accession procedure. *Agricultural Enterprises in Transition Parallels and Divergence in Eastern Germany, Poland and Hungary*, Ludger Hinners- Michael Schenk, 385-389. Halle, Németország
5. Kőnig G., Orosz P. Sz. (2003): The Hungarian milk and milk products consumption regarding the EU accession. 9-th International Scientific days of agricultural economics Károly Róbert Főiskola, Gyöngyös
6. Kőnig G. (2003): The changes of the Hungarian agricultural foreign trade to the Central and Eastern European Countries in view of the EU accession. PhD hallgatók IV. Nemzetközi Konferenciája, Miskolci Egyetem 2003. augusztus 11-17., Miskolc
7. Kőnig G. (2003): The effect of the food aid on the Hungarian agricultural export to Russia. PhD hallgatók IV. Nemzetközi Konferenciája, Miskolci Egyetem 2003. augusztus 11-17. Miskolc
8. Kőnig G. (2003): The role of international food aid and its negative consequences on the Hungarian agricultural export markets. *Studies in Agricultural Economics* AKII, Budapest, 2003.9., 113-127.

9. Kőnig G. (2003): Tendencies in agricultural trade between Hungary and the EU regarding the steps of agricultural trade liberalisation. Competitiveness of National Economies and the Efficient integration into the EU, Babes-Bolyai University, Cluj-Napoca, Kolozsvár
10. Kőnig G., Major A. (2004): Some characteristics of the competitiveness of the globalising Hungarian beermarket. Globalism, Globality, Globalization, Babes-Bolyai University, Cluj-Napoca, Kolozsvár
11. Kőnig G., Kartali J. (2005): Hungarian-Russian agricultural trade and chances of the Hungarian agricultural export, Studies in Agricultural Economics AKII, Budapest

Az értekezés témaköréből magyar nyelven (1-4) és idegen nyelven (5-8) megtartott előadások

1. Magyarország és az EU közötti agrár-külkereskedelem alakulása az 1990-es évektől napjainkig, Kari TDK Konferencián, Kaposvári Egyetem, 2002. március 21. Kaposvár
2. Magyarország és az EU közötti agrár-külkereskedelem alakulása az 1990-es évektől napjainkig (különös tekintettel az új liberalizációs megállapodásra), Kari TDK Konferencián, Kaposvári Egyetem, 2002. november 28. Kaposvár
3. Az osztrák tejgazdaság fejlődése magyar szemmel, Tapasztalatok az osztrák agrárgazdaságban az EU csatlakozást követően, Megyei Agrárkamara, 2002. december 3. Szombathely
4. Az EU csatlakozás hatása fő piacaink felé irányuló agrárkivitelünk alakulására. II. Európai Kihívások, avagy az Uniós csatlakozás kérdőjelei. Szegedi Tudományegyetem, 2003. május 16. Szeged
5. Tendencies in agricultural trade between Hungary and the EU, considering the steps of agricultural trade liberalizations / L'évolution du commerce agricole de la Hongrie avec l'Union Européenne, les mesures prises pour la libéralisation et leurs effets sur le commerce agricole, Montpellier INRA European Doctoral Meeting, Franciaország 2003. jún. 19-20. Montpellier
6. La réponse de l'agroéconomie hongroise á l'adhésion européenne, Union des Francophones de Hongrie UFH-UFE Hungaria Kht., Hotel Aquincum Corinthia, 2005. március 24. Budapest
7. Les perspectives de l'agriculture hongroise á la lumière de l'adhésion á l'Union Européenne, kollokvium a Magyar Gazdasági Év keretében és a Párizsi Magyar Nagykövetség és a Párizsi Magyar Intézet szervezésében, 2005. június 2. Párizs
8. Les perspectives de l'économie rurale hongroise apres l'adhésion á l'Union Européenne, Crédit Agricole Atlantique Vendée, 2005. október 20., Nantes

8. SZAKMAI ÖNÉLETRAJZ

König Gábor 1978. január 4-én született Kaposváron. 1996-ban fejezte be középiskolai tanulmányait a kaposvári Táncsics Mihály Gimnáziumban. 2001-ben okleveles gazdasági agrármérnöki diplomát szerzett a Kaposvári Egyetem Állattudományi Karán s a rákövetkező évben, 2002-ben kezdte el az Egyetemen Ph.D. tanulmányait. 2004-ben magyar s angol MBA diplomát szerzett miután elvégezte a Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kara és az angol Middlesex University Business School által szervezett képzést. Szintén 2004-ben üzleti végzettséget igazoló francia egyetemi diplomát (DESS-CAAE) szerzett a lyoni Jean Moulin Egyetem (Lyon 3) és a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kara által szervezett képzés elvégzését követően.

2001-ben, a Kaposvári Egyetem elvégzése után az Agrárgazdasági Kutató Intézetben helyezkedett el, és jelenleg is tudományos kutató munkatársként dolgozik az Agrárpolitikai Igazgatósághoz tartozó Agrárpiaci Kutatások Osztályán, ahol a fő kutatási terület az agrártermékek iránti kereslet és annak kielégítésének vizsgálata a nemzetközi munkamegosztásban figyelembe véve a magyar élelmiszerek piacrajutásának disztribúciós és infrastrukturális rendszerét valamint a marketing elméleti és gyakorlati kérdéseit. Részt vesz programos, alap és alkalmazott kutatásokban. Elsősorban az EU-val, a CEFTA-országokkal és az Oroszországgal folytatott agrárkereskedelmi folyamatokkal kapcsolatban folytatja kutatómunkáját. A kereskedelmet befolyásoló eszközök közül különösen az élelmiszersegélyekkel valamint a vámokkal, az exporttámogatásokkal, a nemzetközi kereskedelmi megállapodásokkal és a piaci erőfölény versenyjogi szabályozásával kapcsolatban végez kutatásokat. Ezen túlmenően kutatási területe még a tej- és a marhaágazat, valamint a sörpiac.

2005 őszén a Rotary Klub szervezésében Franciaországban a Crédit Agricole bankban dolgozott agrárfinanszírozás területen. 2005-ben a Doktoranduszok Országos Szövetségében képviselőként vállalt szerepet a szövetség munkájában, s e minőségében például a MAB felkérésére részt vett a gödöllői Szent István Egyetem doktori iskoláinak akkreditációjában is. Rendszeresen publikál hazai és nemzetközi tudományos és szakmai folyóiratokban, valamint előadóként részt vesz szakmai rendezvényeken, tudományos konferenciákon itthon és külföldön egyaránt. Az angol és a francia nyelvet munkanyelvként használja, e nyelvekből nyelvvizsgával is rendelkezik.